САҤА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ УЛУУҺУН ХАҺЫАТА

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 4 (8113). ☆ 1997 сыл тохсунньу 14 күнэ. Оптуорунньук. ☆ Сыаната — 1084 солкуобай.

Ааспыт 1996 сыл улууска үгүс уратылардаах буолла. Бастатан, политическай олоххо улахан хатыһыылаах быыбар ааста, иккиһинэн, экономика өттүнэн тыа сирэ салгыы таҥнары барыыта бэлиэтэннэ, үсүһүнэн, айылҕабыт күн-дьыл өттүнэн адьас сатаммыта суох буолла. Иннн ый кураанын сатыылатан баран, бэс, от, атырдьах ыйдарыттан хаһыгнаан, аны атырдьах ыйын ортотуттан күүстээх ардахтарынан сыгалаан, эргиччи эрэйдээх өттүнэн эргилиннэ.

Улууска дэлэҕэ даҕаны кураантан, хаһыгтан ыксаллаах балаһыанньа биллэриллэ дуо?! Ылан көрүөххүн, барыта 2102 гектарга туорахтаах культуралар ыһыллыбыттарыттан 1312 гектара дьаһимиэн, 635 гектара эбиэс, оттон 155 гектара сэлиэһинэй этэ. Итинтэн лоп курдук 1518 гектара акталаммыта, ол эбэтэр, бырахыллыбытыгар тэҥнээх. Онон баара-суоҕа 584 гектар сиртэн 301 тонна бурдугу хомуйан, гектартан ортотунан 5,1-дии центнер үүнүүнү ылылыбыт. Хомуллубут бурдук сиэмэтин хаачыстыбатынан, үүнүүтүнэн тэҥниир буоллахха,

СИРИ ОҤОРУУ КУЛЬТУРАТА, ИСТОРИЯТА

Болтоҥоттон Н. Н. Ефремов салайар «Оруүнэ» хаһаайыстыбатын көрдөрүүтэ атыттартан ордуктара. Эмиэ Одьулууҥтан М. П. Михайлов «Комплекс» хаһаайыстыбата ыһыылаах 30 гектарыттан хас биирдииттэн 20-лии центнер бурдугу хомуйан, сири оҥоруу барыстааҕын көрдөрдө, чиҥэттэ.

Хортуоппуйу 8 нэһилиэккэ 19 хаһаайыстыба ыһыммыта. Итн 47 гектартан барытын хаһыгна былдьатан, илиибитин сотуннубут. Оттон хаппыыстаны 10,6 гектарга ыһан, мантан 68 тонна валовой үүнүүнү хомуйдубут. Бу культураҕа Болугуртан В. М. Дьячковскай салайар «Адаам» бааһынай хаһаайыстыбата гектар ахсыттан 150-нуу центнер үүнүүнү ылан, атыыга 45 тонна хаппыыстаны батаран, нэһилиэнньэ махталын ылыан ылла. Итинник биирдииллээн хаһаайыстыбалартан Хатылыттан «Тыымпы» (Н. Н. Иустинов) эрдэтээҕи огурсуһан, Чыаппараттан «Түөлбэ» (К. Ф. Окоешников) сүбэкиэн үүнээринтинэн, Соловьевтан «Эргис» (С. Д. Петров) уонна «Туос» (И. В. Хоютанов) хаппыыстаны ыһыынан дьарыгыран эрэллэрэ бэлиэтэнизэ сөптөөх.

Итн тыынан, мүлчү тутуулары, бэйэҕэ баар итэҕэс-[redacted] айылҕа содулугар эрэ соннуур сыы-[redacted]ыахха сөптөөх суох буолба-[redacted]олбоур, Төлөй, Соловьев уонна Хадаар нэһилиэктэригэр бурдунтаах бааһыналарын үксүн кэриэтэ сүөһүгэ сиэтии, тэбистэрии бу ааспыт сайын да хатыланна. Аны бурдуктан, хортуоппуйунан 7-8 эрэ нэһилиэк дьарыктанар, оттон 10 нэһилиэк нэһилиэнньэтэ атыылаһааччы эрэ оруолун толороруттан билигин даҕаны аккаастанар чинчитэ баара көстүбэт. Бааһыннаны кэнэтиинэр оннугар итинник тастан киирэрэ кэтэһии оһсолоох. Аҥардас былырыын 706 гектар бааһыннаны оһорбо сиргэ таһаардыбыт. 2839 гектар сири ыспатыбыт да, таҥастаабаттыбыт да. Онон 2659 гектар бааһыннаны паардааһынынан сылы түмүктээтибит. Эмиэ Төлөйгө 517, Мугудайга 372 гектар сири олох туһаммакка мэччирэҥҥэ кубулуттулар.

Улууска 8918 гектар бааһына сирдээхпит. Бу быйылгытаах, тугу эмэ кэтэһэр сүрүн баайбыт хас эмэ көлүөнэ механизатордар, специалистар көлөһүннэрин тоҕон оҥоһуллубутун харыстыах кэрэхсээх этибит. Сиртэн үүнүүнү ылыыта иннинэн да эрэлбит бу бааһыналарга сытар.

80-нус—90-нус сылларга бурдук, хортуоппуй, хаппыыста туруктаах үүнүүтүн хомуйан, 1986—1987 сс. кураанны охсуута суох туораабыппыт. Кыратык историябытын саныттахха, Саха сиригэр сири тэрээһиннээхтик туһаныы (землеустройство) 230

САХА СИРИГЭР БУРДУГУНАН ДЬАРЫГЫРЫЫ 325 СЫЛЫГАР

сылын былырыын республика бары улуустара киэҥник бэлиэтээбиттэрэ. Биһиэхэ ол көһүтынан, аҕыйах ахсааннаах түмсүүнэн мунурдаанан, биллибэккэ-көстүбэккэ ааспыта. Оттон үүммүт 1997 сылга Саха сирэ бурдук ыһыытынан дьарыктаммыта 325 сылын туолуохтаах. Бу сүөһүнэн ниттэр, сиртэн тутуруктаах саха төрүт олохтоохторугар улахан событие, үбүлүөй. Улуус бочуоттаах гражданина Р. Д. Ефимов суруйарынан, биһиги улууска 1917 сыллааҕа 1448 дөһээтинэҕэ бурдук ыспыттар, 1933 сыллааххa итн 2838 гектарга тиэрдиллибит. Оттон 1950-1960 сс. 5,5—6 тыһ. гектар бааһынаттан 2-3 тыһ. тонна бурдугу хомуйан, гектартан ортотунан 5—6 центнер үүнүү ылыллыбыт. Бу кэрдиис кэмнэ 13 колхоз баара биллэр. Хаһаайыстыбалар 33—50 тыһ. тоннаны оттообуттар. Иккис чаҕчы 1960—1970 сс. 3—3,5 тыһ. гектар бурдугу ыһан, уопсай ыһыы кэнэ 2 төгүл аччаабыт. Маныаха дойдута траавопольнай системаны олохтоон, бааһынай «хоруолун» кукурузаны ыспыт кэмнэрбит бааллара. Оттон бу сылларга эмиэ колхозтары бөдөҥсүтүү баран, ССКП XXII съеһин уонна Эрилик Эристиин ааттарынан икки эрэ колхозтар тэриллэн, 25—27 тыһ. тонна оттоммуттар. Дьэ, мантан ыла «эрэйдээх» кыстыктар саҕаламмыттар.

1970—1980 сс. совхозтарга көһөммүт, сүрүннээн, 4 хаһаайыстыбанан үлэлээн-хамсаан бааһына, сир үлэтигэр суолта биэрэн, ыһыы 4—4,5 тыһ. гектарга тиэрдиллибитэ. Гектар ахсыттан 7—8 центнер бурдук ылыллар буолбута. Итн сыллары онон бурдуктаах сылларынан ааттыахха сөп. Аны ортотунан 25—29 тыһ. тонна от оттоноро. Бу сылларта саҕалаан Амма уҥуор, Куолуманан, Нуотаранан көһөн оттооһун тэриллибитэ. Эмиэ 1980—1990 сс. биир тэҥник 4—4,5 тыһ. гектар бааһынаҕа бурдук ыһан, гектартан 8-9 центнер үүнүү хомуллан, көрдөрүү туруктаах этэ. Итн сылларга күөх ыһыынан, сиилэһиинэн күүскэ дьарыктанан, сорох кураан сылларбытын аһаран, өссө тэлэһийэн Булүүнэн, Кэбээйинэн, Горнайынан, Өлүөнэ өрүс эҥэрдэринэн оттоон-мастаан, 25—34 тыһ. тоннаҕа тиийэ оттуурбут. Онно эбии 1985—1988 сыллардааҕы кураанҥа уунан 10—12 тыһ. тонна комбикорм кэлэн абырыабыта, сүөһүбүтүн, сылгыбытын тыыннаах хаалларбыппыт.

Дьэ, итн. Кэлин 1990—1996 сс. ыһыыбыт сирэ 4 тыһ. гектар буолбута, гектартан ортотунан 12—17 центнер үүнүү ылыллыбыта. Кэлин 2 сылга ыһыыбыт кэнэ өссө икки бүк аччаата, гектартан 8,2 центнер, ааспыт сылга 5 центнер бурдугу хомуйан, олох мэлийдибит. Бэйэтин кэмигэр биир дойдулаахпыт, үһулуччулаах учуонай Г. П. Башарин бурдук туһунан үгүстүк суруйан турар. Кини элбэхтик хасыһан, сахалар өссө 1672 сылтан бурдугунан дьарыктаммыттарын ыйар. Онон бу үбүлүөй сахабыт норуотун бүтүннүүтүн үөрүүтэ уонна историябыт буолар. Учуонай: «Бурдуга суох норуот норуот буолбат»,—диэн сүрүн түмүк оҥорбута баар.

Эрэйдээх олох эҥэрдээх сут-кураан аргыстаах, сэрии, көһөрүү кэмэтэбит Чурапчы улууһун дьонугар сэргэтигэр байа буоругар, сиригэр үүммүт ытыс да саҕа бурдукпут, «кутуйах хасааһа» тоһоллоох күндүтүн, абыраллааҕын санатар наадата суох. Тоһоллоох быыһаан, күүс-уох биэрэн, бурдугу үҥэр таҥара оҥостон биир суотай, дайаатай сиргэ өбүгэлэрбит ыһыынан калляхтарэ. Ол бойобит бу балом «бурдуктаах» кэмигэ тиийдэхпит.

Историябыт кэрчик сылларын коппөрү сыыппараларынан эрэ холобурдаан аҕыйым, хайдах балаһыанньалаахпытын да түмүүбатым. Дьиҥ сиргэ кэлэһүүнэрин тохпут ытык дьоммут туһунан уонна нэһилиэктэр сиргэ үлэлэрин бука диэн үйэтитэр хаһыатынан сырдатарбыт наада этэ.

Республикаҕа бу кэлин «Саха бурдуга», «Күөх курдааһын» хамсааһыннара бара тураллар. Амма улууһа 2000 сылга диэри «Бурдук» программа оҥостон улаханнык түрүнан үлэлиир. Биһиги улууска былырыын муус устар 17 күнүгэр эмиэ сири оҥорооччулары, сүрүн үлэһиттэрбитин кытта түмсэн, сүбэлэһэн баран санаабытын түмэн, 2000 сылга диэри туһаайыылары ылыммыппыт. Ол саҕалааһын ааспыт кураан сылга сотуллан хаалла. Ол да буоллар, хайдах да оҥорон биэрэр түспүт суох.

Мин түс санаабар, быйылгы ыһыахтар миэстэҕэ сири оҥоруу, саха дьоно бурдугунан дьарыктаммыттара 325 сылыгар анаан сыаллаах-соруктаах ыытыллаллара буоллар. Кэмүс көлөһүннэрин сиргэ тохпут үтүө дьоммут ааттарын ааттыа, киэн туттуо, сири оҥоруу культуратын хайдах сайдыбытын өссө төгүл санаһыа, ахтыһыа, билиэ-көрүө этибит. Иниһинэн, бу түгэн хаиныы да омук сүрүн сайдыыта, укулаата сиртэн тутулларын эдэр көлүөнэбитигэр тиэрдэргэ өрдук өйдөтүүлээх буолуо этэ, барыбытыгар да туһаны эрэ аҕалыа.

В. ЧИЧИГИНАРОВ,
тыа хаһаайыстыбатын управлениетын начальнига.

ГРИПТЭН СЭРЭНИҤ!

Бу саҥа үүммүт 1997 сылга улууспутугар тымныйан ыалдыы уонна грипп олус улаатта.

Ыалдьыбыт киһи этин температурата күүскэ тахсар, мунна тыбыырар, төбөтө ыалдьар, сөтөллөр, өссө ларингит, бронхит, пневмония курдук улахан ыарыыларга кубулуйуон сөп.

Салгыынан тарҕанар вирус ыарыылара тохсунньу, олунньу ыйдарга үрдүүрэ күүтүллэр.

Инфекцияҕа хаптарбат туһуттан онно-манна кэлии-барыыны тохтотуохха, үгүс киһи муннуустар сиригэр сылдьыммыахха наада. Оттон ыалдьыбыккын биллэххинэ, дьиэҕэр сытан суһал көмөҕү ыҥыран көрдөрүөхтээххин.

Ыалдьыбыт киһиттэн сыстыбат туһугар түөрт хос тутуллубут маарылаттан мааска оҥорон кэтиэххин сөп.

Гриптэн уонна тымныйан ыалдыы аччыылларын иниттэн улуус дьаһалтатын баһылыгын э.т. А. А. Захаров анал дьаһалынан тохсунньу 13 күнүттэн 20 күнүгэр диэри оскуола оҕолоругар үөрэх тохтотулунна, Культура управлениетын начальнига В. П. Герасимов, үөрэх управлениетын начальнига М. А. Никифоров, ыччат, туризм, физкультура уонна спорт управлениетын начальнига Ю. С. Дмитриев, спортивнай оскуола директора М. Д. Гуляев улуустааҕы уонна республикатааҕы масштабтаах культурнай-массабай, спортивнай дьаһаллар ыытыллар былааннарын улуустааҕы санэпиднадзор көҥүлүгэр биллэрэллэрэ наада.

Н. ТЕПЛОУХОВА,
санэпиднадзор киинин эпидемиолога.

1997 СЫЛ КУЛЬТУРНАЙ ДЬАҺАЛЛАРА

ДЬОКУУСКАЙ. Бу үүммүт сылга норуоттар икки ардыларынааҕы таһымнаах 7 культурнай дьаһал ыытыллара былаанынар: «Аргиина куолаһа», «Хомуус: технология уонна маастарыстыба» уонна биһиги республикабытыгар аан бастаан ыытыллар «Хотугу сир скрипката» эдэр скрипачтар конкурстара. Опера уонна балет национальнай театрыгар «Хотугу дивертисмент» балет үгэскэ кубулуйбут фестивала муус устарга буолуоҕа, оттон сэтинньигэ—Дж. Пуччини музыкатыгар норуоттар икки ардыларынааҕы оперная фестиваль. Үһүс кварталга Исландияҕа Саха сирин норуоттарын культураларын күннэрин ууна биһиги республикабытыгар Япония культуратын күннэрин ыытыы былааннанар.

2-4 кварталларга Москваҕа уонна Санкт-Петербурга Саха сирин культуратын күннэрэ итиэннэ Москваҕа Саха сирин бастакы-аанай бэрэстэбиитэлистибатигэр «Саха-арт-галерея» быыстапкалара буолуохтара.

Сыл устата Мода театрын манекенщицаларын, «Туундара дуораана» хотугу ырыа, «Аҕа—дьиэ кэргэн баһылыга» республикатааҕы конкурстар, «Хотугу сулус» оҕо конкурса, «Саасхы таммахтар» хореографическай конкурс буолуохтара.

Саас уонна күһүн саҕаланыытыгар сааскы-сайыҥҥы уонна күһүҥҥү-кыһыҥҥы сезон модатын тарҕатыы фестивала уонна «Олоҥхо сирин кэрэтэ—уруккута уонна билиҥҥитэ» эдэр худуоһунньуктар быыстапкалара ыытыллара былаанынар. Дьокуускай төрүттэммитэ 365 сылыгар аналлаах ыһыах уонна Саха сиригэр сири таҥастааһын саҕаламмыта 325 сылыгар аналлаах ыһыах Аммаҕа буолуохтара.

СИА.

ДИРИҤҤЭ ОСКУОЛА АҺЫЛЛЫБЫТА 75 СЫЛЫН КӨРСӨ

Үйэ үс кэрчигиттэн лоскуйдар

Быйыл күлүн тутарга Дириҥ орто оскуолата аһыллыбыта 75 сылын бэлиэтиир. Бу историяҕа кэрдиискэр үһүйээ суох, оттон дьон-сэргэ олоҕо, үлэтигэр, көлүөнэлэр солбуйсан үөрэхтэн, үлэһит буолууларыгар, олоҕу оҥорсууларыгар кырата суох кэм.

Сэттэ уон сэттэс сыллааҕыта, Саха сиригэр, бииргэ улууспутугар гражданскай сэрии уота үгэннээн күүдэпчилэммит кэмигэр, Хоптоҕоҕо оскуоланы тутуу түһүүнэн бастакы кэпсэтиилэр саҕаламмыттара. Эдэр ийэ советскай государство дойду кыһалҕаларыттан бүттүүтүн үөрэхтээһин суолтатын сөпкө туруорбута.

1921—1922 сс. үөрэх дьылыгар Саха сиригэр 208 кыра кылаастаах оскуолаларга 4675 оҕо үөрэммит. Дьэ сити сылтан үөрэхтээһин кэнниттэн тэнийбитэ, оскуолалар бөдөҥсөөн испиттэрэ, саҥа оскуолалар тутуллубуттара, үөрэнээччи ахсаана элбээбитэ. Чурапчы, Кумахтаах, Нам, Тулагы о.д.а. сирдэр оскуолаларын үрүҥнэр күл-көмөр оҥорбуттара. Ол эрээри норуот харахтыттан сырдыкка дьулуһуутун ааһан кыайан тохтоппотохторо.

ААРТЫК АҺЫЛЛЫЫТА

1921 с. олунньу 22 күнүгэр Боотуруускай улууһугар оскуола оройуоннарын тэрийии туһунан комиссия мунньаҕа буолбута. Кини уураахтарынан улуус соҕуруу өттө 4 түс-түспэ оскуола оройуоннарыгар арааран-ылыллыбыта. Дириҥҥэ оскуола оройуонугар Хоптоҕо, Хадаар, Хайахсыт сорох өттө хабыллыбыттара. Итини сэргэ уураахха оскуолалары мөссүөҥҥэ тутуу туһунан этиллибитэ. Аҕыйах хонон, олунньу 26 күнүгэр, ити оройуоннааҕы комиссия мунньаҕа буолбута. Сүрүн боппуруоһунан Дириҥҥэ бастакы ступеннаах единай-трудовой оскуоланы тутуу туруорулубута. Оскуоланы тутуу комиссиятын састаабын сүүмэрдээбиттэрэ. Онно киирбиттэрэ: Сидоров И. П., Сидоров Ф. П., Лукавцев Р. А., Заболоцкай Е. С., Елисеев П. М., Федосеев П. М. Кэлин ыытыллыбыт мунньахтарынан Осипов М. В., Григорьев Н. Н. эбии киллэриллибиттэрэ. Оскуола тутуутугар маастарынан Мэлдьэхситтэн Молчанов В. В. ыҥырыллыбыта. Үлэни саас ыһыыны үмүрүтэн баран саҕалыырга уонна күһүн балаҕан ыйыгар бүтэрэргэ соруктуруорулубута.

Кэлин буолбут оройуон комиссиятын мунньаҕар сиэртибэни хомуйуу, сметаны оҥоруу боппуруостара чуолкайдаммыттара, 1330 бэрээмэнэ бэлэмнииргэ быһаан тиэрдиллибитэ.

Ити курдук, Советскай былаас маҥнайгы сылларыгар, хаһаайыстыба гражданскай сэрии содулуттан ордук ыһыллыбыт кэмигэр үүнүүгэ-сайдыыга сирдиир аартык аһыллыбыта. Дьон үөрэххэ тардыһыыта, олоххо дьулуһар күүһэ муҥура суоҕа.

ДЬИЭ ТУТУЛЛУБАТАҔА ЭРЭЭРИ...

Саҥа оскуоланы тутууга бэйэлэрин баҕаларын биллэрэн өбүгэ саҕаттан дьоҕурдаах мас ууһтара: Романов Петр Алексеевич, Романов Петр Васильевич, Романов Петр Павлович, Романов Иван Иванович ылсыбыттара.

Саҥа оскуоланы хаһан тутар туһунан нэһилиэнньэ да, комиссия да ортотугар улахан мөккүөр үөскээбитэ. Хадаардар оскуоланы бэйэлэрин сирдэригэр уоттарыгар туттарарга элбэхтэ туруорсубуттара. Оскуоланы Дириҥҥэ тутуу ордук көскиллээх буолуохтааҕын үгүстэр сөпкө сабаҕалыыллара. Хоптоҕо олохтоохторо, ордук Сидоров И. П., күүстээх туруорсууларынан элбэх мунньах, кэпсэтии кэнниттэн оскуола Дириҥҥэ тутуллар буолбута.

Ол эрээри гражданскай сэрии уота быһа түһэн, оскуола дьиэтин 1921 сыл балаҕан ыйыгар тутан бүтэрин кыаллыбатаҕа. Оттон оҕолору үөрэтии болдьоҕо бу тиийэн кэлбитэ. Маҥнайгы уустук балаһыанньаҕа Сидоров И. П. туох да халбаҥа суох оскуоланы бэйэтин дьиэтигэр астарары туруорсан, тылын ылыннарбыта.

Онон Дириҥҥэ бастакы оскуола 1921 сыл сэтинньи 20 күнүгэр аһыллыбыта. Нэһилиэккэ оҕолор бу уратылаах событие этэ. Ыччаты үөрэххэ-билиигэ, сырдыкка-кэрэҕэ сирдиир сыыдаҥнаах умсугутуулаах, үтүө түсүүлээх айан саҕаламмыта.

Бу лоскуйга оскуоланы астарыыга дьокуун-сэргэх кыттыбыт, иэдэн-барар, ороскуотурар кыһалҕата суох сыбааннга дьулуһан туруорсубут Сидоров И. П. туһунаан кылгастык ахтан ааһар тоҕоостоох.

Иван Прокопьевич төрүт-уус Хоптоҕо олохтооҕо, үөрэх, сайдыы суолтатын өйдөөн таба сыаналаабыт прогрессивнай өйдөөх-саналаах орто баай киһи этэ. Дьон-сэргэ ортотугар аптарыыттаах, ылыннарыылаах тыллаах-өстөөх, олохтоох толкуйдаах киһинэн ааҕыллара. Бэйэтин оҕолорун эмиэ үөрэттэрбитэ: улахана Иван Дьокуускайдааҕы учительскай семинарияны, Сидор Москватааҕы историко-архивнай, Илья Калининградтааҕы педагогическай институттары бүтэрбиттэр.

КИИНИЛЭР БАСТАКЫ ЭТИЛЭР

Сидоров И. П. дьиэтигэр аһыллыбыт оскуола биир комплектаах единай-трудовой оскуола этэ. Кини боруотун бастакынан 32 оҕо, ыччат атыллаабыттара. Аҕыс саастаахтан 17-гэр диэри саастаахтар баллара. Кыргыттара үһүөннэрэ — Гермогенова Александра Прокопьевна, Осипова Елизавета Васильевна уонна Харитонова Анастасия Петровна.

Бастакы учууталынан Мэлдьэхси олохтооҕо, 20-21 саастаах Мария Алексеевна Аммосова этэ. Аҕата Алексей Аммосов диэн баай киһи 7 кыыс ҕааҕа. Оҕолоро бары үөрэхтэммиттэр, улаханнара Мария Алексеевна учительскай семинарияны бүтэрбит.

Бастакы үөрэнээччилэр ортолоруттан улуус, республика кини туттар үлэһиттэрэ үүммүттэрэ. СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, улууһу уулааһыныга, суоллааһыныга үтүмэн үтүө үтүөлээх улуус бочуоттаах гражданина Д. П. Лазарев, советскай-партийнай үлэһит С. Г. Степанов, бастыҥ производственниктар Ф. С. Кириллин, Р. Н. Тимофеев, хаһаайыстыбаннай үлэһит Н. В. Заболоцкай уо.д.а. тустарынан элбэх истиҥ махтал тылларын этиэххэ сөп.

Оскуола аһылларын кытта оскуола сэбиэтэ тэриллибитэ. Председателинэн Осипов Михаил Васильевич, чилиэннэринэн Гаврил Васильев, Лазарь Васильев, Николай Тимофеев уонна Мария Аммосова талыллыбыттара. Сэбиэт сүрүн соругунан оскуола материальнай базатын бөҕөргөтүү, кэпсэтии буолбута. Үөрэх тээбириннэрэ, ордук тэтэрээт, харандаас, учебниктар тиийбэттэрэ. Сэбиэт кэлэр үөрэх дьылыттан икки комплекты астарыыга, онно учууталынан Осипов М. В. аныырга губерниятааҕы норуот үөрэҕириитин салалтатыгар туруорсубута уонна оҕу Дьокуускайга үөрэх үрдүкү тэрилтэтигэр оскуола сэбиэтин аатыттан туруорсарыгар Осиповы боломуочуйалаабыта.

Бастакы үөрэнээччилэр ахтыыларынан, иккис үөрэх дьылыгар Шестаков Петр Михайлович учууталлаабыта, оскуола сыл аҥара үлэлээбитэ.

1923—1924 сс. үөрэх дьылыгар оскуола Сидоров Егор Прокопьевич (Сидоров И. П. бииргэ төрөөбүт быраата) дьиэтигэр үлэлээбитэ, ити дьыл иккис кылаас аһыллыбыта, Васильев Николай Лазаревич учууталлаабыта.

Нөҥүө сылыгар оскуола Заболоцкай Р. М. чааһынай дьиэтигэр үлэлээбитэ, үһүс кылаас аһыллыбыта, учууталынан Васильева Н. Л. үлэлээбитэ.

Ити курдук, тоһо да аналлаах дьиэ суоҕун үрдүнэн, нэһилиэнньэ түс бэйэтин үтүө баҕатынан ыччаттарын үөрэппитэ. Дьэ, ити эрэ кэнниттэн оскуола саҥа дьиэтин тутуута үмүрүйэн баҕа санаа туолбута.

САҤА ДЬИЭҔЭ

1925—1926 сс. үөрэх дьылыгар оскуола үлэтин саҥа дьиэҕэ саҕалаабыта. Бу дьыл төрдүс кылаас аһыллыбыта. Иккис учууталынан Васильева Доминикия Абрамовна үлэлээбитэ.

Оскуола Дириҥ алааһын ортотугар турара. Чугас эргин суох улахан тутуу соҕуруу нэһилиэктэр дьоннорун бүттүүннэрин үөрүүлэринэн буолбута.

Сүүрбэһис сыллар бүтүүлэригэр бүттүүн начаалынай үөрэхтээһиҥҥэ киирии саҕаламмыта. Үөрэнээччи ахсаана биллэрдик элбээбитэ. 1929—1930 сс. Дириҥ түөрт кылаастаах оскуолатыгар 81 оҕо үөрэммитэ.

Отутус сыллар норуот үөрэҕириитин саҥа кэрдиискэ таһаарбыттара. Саха АССР Совнаркома 1930 сыл атырдьах ыйын 30 күнүгэр бүттүүн булгуччулаах начаалынай үөрэхтээһин туһунан уураах ылыммыта. Итинэн сибээстээн, республикаҕа 80 саҥа комплект аһыллыбыта. 1931—1935 сылларга толоруута суох орто оскуолаларга предметнэй система үөрэтээһинэ киирбитэ. Биир расписание, үөрэх дьылын түмүктээһинэ кылааһы бүтэриигэ испытание олохтоммута, оскуола үлэтигэр, үөрэнээччигэ күннээҕи режим киллэриллибитэ.

1930—1931 сс. үөрэх дьылыгар Дириҥҥэ оскуола сабыллыбыта. Чурапчы үрдүнэн сут-кураан буукээн, дьон оҕолорун-ууруларын илдьэ Аммаҕа Өлүөнэ хочолоругар көспүттэрэ...

ЭВЕРСТОВ СЫЛЛАРА

Бу иннинэ Дьокуускайдааҕы педагогическай техникум бастакы куурсун бүтэрэн баран дорҕуобуйатын туругунан тохтоон Мэлдьэхсигэ учууталлаабыт Д. А. Эверстов 1931—1932 сс. үөрэх дьылыттан 1939 сыллаахха диэри Дириҥ оскуолатыгар сэбиэдиссэйдээбитэ, директордаабыта.

Кини үлэлиир сылларыгар оскуола материальнай базата биллэрдик бөҕөргөөбүтэ, начаалынай оскуолаттан сэттэ кылаастаах оскуолаҕа кубулуйбута. Дириҥ оскуолата 5 нэһилиэк оҕолорун үөрэтэр кыһа буолбута.

Үрдүк тэрийэр дьоҕурдаах ээр директор үлэни толкуйдаахтык, сатабыллаахтык аттаран ыыппыта. Саҥа былаас ыытар дьаһалларыгар оскуола актыыбынайдык кыттыбыта: колхозтары тэрийии, иһитин диэнниҥэ ортотугар өйдөтөр үлэни ыытыы... Сэттэ кылаастаах оскуола саҥа туруоҕа корпуһа кылгас кэм иһигэр дьиэлэтиллибитэ. Нэһилиэктэр дьиэлэрин хоһоррон киллэрии интернат дьиэтин, учууталлар уонсайдарын тутууттара.

Дмитрий Алексеевич ыытыыт улахан педагогическай, хаһаайыстыбаннай үлэтэ Правительствонан үрдүктүк сыаналаммытын туһунан кини уола, журналист Д. Д. Эверстов «Аҕам туһунан аҕыйах тыл» диэн ахтыытыгар («Саҥа олох» уонна «Саха сирэ» хаһыаттарга) сиһилии суруйан турар.

УОТТААХ СЭРИИ СЫЛЛАРА

1940—1941 сс. үөрэх дьылыгар Дириҥ сэттэ кылаастаах оскуолатыгар 117 оҕо үөрэммитэ, 11 учуутал үлэлээбитэ. Директорынан Пономарев Н. А., завуһунан Платонов И. С. үлэлээбиттэрэ. Учууталларынан — Харитонов Е. П., Лазарев Д. П., Листиков Е. А., Макаров С. С., Толстяков П. В., Федоров А. Ф., Родионов Н. Г., Заболоцкай М. В., Парфенов П. В. Бу эдэр, эрчимнээх коллективка сэрии ыарахаттарык тайаммыта. Сэрии саҕаланаатын кытта Пономарев Н. А., Толстяков П. В., Родионов Н. Г. сэриигэ ыҥырыллыбыттара. Нөҥүө сылыгар Платонов И. С., Парфенов П. В., Федоров А. Ф., Харитонов Е. П. фроҥҥа барбыттара. Итини таһынан сэриилэһэр армияҕа бу оскуолаҕа араас сылларга үлэлээбит учууталлар Миронов М. П., Корякин Н. М., Кириллин М. М., Протодьяконов [illegible] Директор Пономарев Н. А., завуч [illegible] учууталлар Федоров А. Ф., Кириллин [illegible] кыргыһыы толоонугар сырдык тыыннара быстыбыта.

Бу оскуолаҕа сэрии кэмигэр уонна кэнниттэн элбэх фронтовик-учууталлар үлэлээбиттэрэ: Соловьев Н. С., Васильев С. О., Бродников А. С., Ефимов М. Н., Макаров Г. И. — Дьуон Дьаҥылы, Никонов И. Н., Пинигин П. Т., Пинигин В. В. уо.д.а.

Дириҥ сэттэ кылаастаах оскуолатыгар үөрэммиттэртэн араас кэмнэргэ 30-ча киһи Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэриигэ кыттыбыттара: капитан Посельскай И. И., ст. лейтенант Марков А. Е., лейтенаннар Оконешников Н. В., Кондратьев Е. А., байыаннай летчиктар Эверстов Н. С., Романов С. Е. уо.д.а.

Элбэх фронтовиктар орденнарынан уонна медалларынан наҕараадаламмыттара. Кинилэр ортолоругар түөрт бойобуой орденнаах Марков Н. Н., Кыһыл Сулус орденынан наҕараадаламмыттар улууспут бочуоттаах гражданина Ефимов Г. Д., «Катюша» командира Парфенов П. В. баааллар.

КЫАЙЫЫ КЭННИНЭЭҔИ 20 СЫЛ

Сэрииттэн айгыраабыт хаһаайыстыбаны чөлүгэр түһэрии сылларыгар Дириҥ оскуолата сэттэ кылаастааҕа. Ол эрээри сылтан-сыл оҕо ахсаана эбиллэн, кылаас комплекта элбээн испитэ. Директор Алексеев В. О. 1952 сыллааҕы отчуотуттан көрдөххө, 11 кылаас комплектар 338 оҕо үөрэнэрэ. Оскуоланы Дириҥтэн уратыты Хадаарга, Хайахсыкка, Чакырга, Мэлдьэхсигэ бааллара. Олох сыыйа тупсуута, үөрэнэр оҕо элбээһинэ Дириҥ сэттэ кылаастаах оскуолатын орто оскуолаҕа кубулуйара эрэйбитэ. 1953—1954 сс. үөрэх дьылыгар сэттэ кылаастаах оскуола орто оскуола буолбута — 8-с кылаас аһыллыбыта.

1955—1956 сс. үөрэх дьылыгар Дириҥ орто оскуолата маҥнайгы выпускниктарын олох суолугар таһаарбыта. Барыта 25 оҕо бүтэрбитэ. Ити кэмҥэ оскуола директорынан РСФСР оскуолаларын үтүөлээх учуутала П. К. Дьячковскай үлэлиирэ.

Маҥнайгы выпускниктар баһыйар үгүстэрэ орто уонна үрдүк үөрэхтээх специалистар: ким учуутал, ким культура, эмп, тыа хаһаайыстыбатын үлэһитэ — буолбуттара.

Орто оскуола материальнай базата, педагогическай кадрынан хааччыллыыта тупсубута эрээри, соҕуруу нэһилиэктэргэ кини соҕотох орто оскуола буолан, сылтан-сыл материальнай базата көрдөбүлгэ улам эппиэттээбэт буолан испитэ. Бөдөҥсүйбүт Эриэлийэ Эристиин аатынан колхоз салалтата, нэһилиэнньэ

сана оскуола наада буолбутун өйдөөбүттэрэ. Сана оскуола тутуута 1961 сыллаахха саҕаланна. 1000 бэрэбинэни киллэрииннэн мунньардаммыта. Сатыы үлэ ыытыллыбытыгар, бэлэмнэммит маһы сорудун атын тутууларга туһаммыттара. Оччолорго производственнай объектары тутуута улахан болҕомто уурулллара. Ити кэмҥэ Хоптоҕоҕо участковай балыыһа тутуута эмиэ тохтотуллубута. [illegible] сана оскуола тутуутун кэнниэ 4-5 сыл устата [illegible] туруорсубута. Оскуолаҕа киэһээҥҥи үөрэхтээһин киллэрэн туран, 3 сменанан үөрэтэллэрэ.

Алта уонус сыллар саҕаланыыларыгар Дириҥ орто оскуолатын үөрэтээччи-иитээччи улахан биллэрдэхтэр [illegible] буолбуттара. Ол туһунан оскуола отчетугар директора М. Е. Пермяков бэйэтин ахтыытыгар бу курдук суруйар: «...Весною 1961 года бюро Чурапчинского райкома КПСС освободило от работы директора и завуча Диринской средней школы, видимо, за неудовлетворительную постановку учебно-воспитательной работы. Основной состав педколлектива был расформирован. Приехали мы, молодые специалисты, первые выпускники Якутского госуниверситета. Пермяков М. Е. — директором школы. Пермякова Е. А. — преподавателем русского языка и литературы. Далбаева Т. К. — преподавателем физики, выпускник педучилища Дьячковская Е. Д. — преподавателем физкультуры. На следующий год педколлектив пополнился и другими молодыми специалистами: выпускник ЯГУ Старостин П. Г. вел географию, Ботучина Н. Н. преподавала иностранный язык. Фомин Д. С. был историком, завучем школы работал Попов Г. Н. Я назвал фамилии молодых специалистов потому, что с их приездом в Диринскую среднюю школу шло обновление педагогического коллектива, даже можно сказать, становление нового коллектива, заложившего новые традиции школы, перестроившего весь учебно-воспитательный процесс».

Ити кэмнэргэ бастыҥ опыты тарҕатыы киэҥник тэнийиллэрэ. Ордук Чуолаан, Московскай, Липецкай уобаластар оскуолаларын опыта үөрэтиллэн туһаныллыбыта: үөрэтээччи-иитээччи үлэ кэдьүүһүн үрдэтии, уруокка бириэмэни бары өттүнэн кэдьүүстээхтик туһаныы, үөрэнээччи кылааһыгар иннис сылын [illegible] туоратыы, оҕо бэйэтин-бэйэтэ салайыныы[illegible] уонна пионерскай тэрилтэлэри [illegible]

1960 с. [illegible] республика биллиилээх спортсменнара физруктар Феофанов Е. М. уонна Васильев И. Т. кэбүлээбиннэрин Дириҥ уонна Бүтэйдээх орто оскуолаларын шефтэһиннэрэ саҕаламмыта. Спорка уонна уус-уран самодеятельноска нуруоттаһыыттан саҕаламмыт кэрэһүү сылтан сыл бэйэтынаан үтүө үгэскэ кубулуйбута, үөрэтээччи-иитээччи үлэтэ бүтүннүүтүгэр улус туһалаах доҕордоһууга кубулуйбута. 1970 сыллаахтан үһүс оскуола — Амма улууһун Алтан орто оскуолата кыттыбыта. 1995 сыллаахха үс улуус үс орто оскуолаларын доҕордуу сибээстэрэ олохтоммута 35 сыла туолуута Дириҥҥэ [illegible] бэлиэтэммитэ.

1965 с. тохсунньу 25 күнүгэр төрөппүттэр, общественность уонна колхозтаахтар уопсай мунньахтара буолбута, 112 киһи кыттыбыта. [illegible], икки боппуруос көрүллүбүтэ: төрөппүттэр уонна общественность оройуоннааҕы бастакы конференцияларын уураахтарын олоххо киллэрии уонна төрөппүттэр үлэ сыл бастакы аҥаарыннааҕы түмүктэрэ — дакылаатчыт завуч Лукина Е. С. 320 миэстэлээх сана үөрэнэр корпуһу тутуу туһунан — дакылаатчыт директор Пермяков М. Е.

Мунньах [illegible] барбыта, 21 киһи тыл эппитэ. Манна биир сүрүн боппуруос таарыйыллыбыта — кыһына [illegible] Эрилик Эристиин аатынан колхоз экономическай өттүнэн кыаммата. Салалларга табыгаһа суоҕа [illegible] уонна колхоһу сэттээх сыыра быһаарыы идеята бастаан [illegible]. Ити этиилэр уонна мунньах [illegible] XIX оройуоннааҕы партийнай конференцияҕа өйө [illegible]. Эрилик Эристиин аатынан колхоз 4 колхозка араарсыбыта. Эрилик Эристиин аатынан колхоз председателинэн Филиппов Роман Афанасьевич [illegible]. Дириҥҥэ 320 миэстэлээх оскуоланы тутуу тиэтэлгэ киллэриллибитэ.

БҮГҮҤҤҮГЭ АЛАН

Директор Р. М. Саввин үлэтин сана оскуоланы тутууну кытта дьүөрэлээбитэ. Туох баар биирдэмиэнэ, дьоҕурун, сатабылын бу улахан наадалаах үлэҕэ анаабыта. Тутуу үлэтэ [illegible] сыыһалан диэн [illegible] бүт үлэтин толорбута.

Сана оскуоланы тутуу кулун тутарга саҕаламмыта. Маҥнай [illegible] олордон таһаарарга субботниктарга кинилэр [illegible] тыгар сылларга түһэриллибитэ. Ол эрэйи [illegible] мэйэ олус улахана, үлэлээх сылдьар дьэ [illegible]

аттарыналлара эмиэ күүһүмэрэйэ. Онон акылаатын [illegible] оҕорунан үрдүкэ түһэрэр ньымманан үлэнэрэ биир сананы киллэрбиттэрэ. Манна олохтоох дьон өйдөрө-дьоҕурдара көмөлөстө. Ол курдук, уус механизатор Старостин М. Н. бу дьыалаҕа кыһан, үлэлиир сылдьыбыт локомобилин [illegible] үлэлииргэ бэлэмнээн барбыта. Аарыннан үрдэрэр рама оҥорута шлангалар, [illegible] этиилэр. Ону булууга кырдьаҕас учуутал Иванов Н. Г. ылсыбыта. Сотору кэминэн саалары олордуу саҕаламмыта.

Бэдэрээтчиттэринэн Эрилик Эристиин аатынан колхоз буолбута. [illegible] алҕах киирбэх бириэрэнэ капсатыллаах тахсан тутуу маһын бэлэмнээбитэ. Оскуола уонна балыыһа тутууларыгар туһаныллыахтаах уонунан тыһыынча бэрэбинэни субуустааһыҥҥа колхоз бастыҥ тракторыстара Сергеев П. Р., Сидоров Е. С., Родионов Е. Г., Фомин Н. Н., Старостин Н. Н. туруорбуллубуттара. Практик-маастар Попов С. Е. прорабтаабыта. Оскуола [illegible] икки сылынан бүтэриллибитэ. Атын үлэлэрин, учууталлар, олохтоохтор ситарбыттара. Үлэлэри кэмиэнэ Лукин А. П. салайан [illegible] олохтоох тутуу бириигэдэтэ оҥорбута. Иннэр систематын, котельнайын [illegible] Федулов Н. Г. комсомолецтар бириигэдэтэ оҥорбута. Сана оскуола тутуута 3 сылынан, 1968 с. муус устарга бүтэн, үлэҕэ киллэриллибитэ. Кылаастар сана [illegible], ДТ-75 трактор, электростанция, маһы эрбиир агрегат [illegible]. Оҕолор биир сменаҕа үөрэнэр буолбуттара. Үөрэтээччи-иитээччи үлэ саналыы сүрүннэммитэ, элбэх үтүө үгэстэр олуктара ууруллубута.

Оройуону инженерно-техническэй идэлээх специалистарынан хааччыйар оҕо дьоҕурун сайыннарар сыалтан 1969—1970 сс. үөрэх дьылыгар райсовет исполкомун анал быһаарыытынан физико-математическай кылаас аһыллыбыта. Физмат кылаас 12 сыл үлэлээбит 214 оҕону выпускаабыта. Кинилэртэн үгүстэрэ үрдүк үөрэхтэммиттэрэ. Физиктэриттэн Далбаева К. К., Максимов В. А., математиктарынан Романов К. Н., кэлин Сергеев И. И., Архипова А. Г., Архипов А. А., Кириллина В. В. үлэлээбиттэрэ.

1974 сыллаахха директорынан Сыромятников М. Р., завуһунан Сыромятникова Л. П. аналын кэлэн үлэлэрин саҕалаабыттара. Сэттэ уонус-аҕыс уонус сылларга үөрэтии кабинетнай систематын киллэрии сүрүн [illegible] ылбыта. Үөрэнээччигэ утумнаах билиини биэрэргэ бэйэтин оруоктарын дакаастаабыта. Оскуола кабинетнай системаны киллэриигэ оройуоҥҥа бастыҥ көрдөрүүлэммитэ. Дириҥ орто оскуолатыгар үөрэммит, 14 сыл үлэлээбит математика учуутала, завуч Архипова А. Г. маҥнайгы суруйар «Үөрэтии методикатыгар улахан болҕомто ууруллубута. Учуутал барыта бэйэтин предметигэр проблема талыһан үөрэтии опытын түмэн үлэлиирэ, [illegible] буолбута. Михаил Родионович [illegible] үлэҕэ түмэр [illegible] салайааччылартан биирдэстэрэ. Хонтуруол дабаны, үлэ түмүктэринэн сыанабыл дабаны сэттээх [illegible] оҥоһуллара. Оройуон, республика учууталларыгар нуучча тылыгар, математикаҕа, физикаҕа, саха тылыгар семинардар ыытыллаллара.

Дириҥ орто оскуолатыгар производственнай үөрэхтээһин тэрилтэрэ өрдөөҥҥүттэн ууруллубуттара. Сүрүн сорутунан үөрэҕи олоҕу кытта сибээстээһинин, тыа хаһаайыстыбатыгар үлэлиир сатабылаах механизатордары бэлэмнээһиҥҥэ көмөлөһүүнү туруорбута. Бу үлэни 1962—1968 сс. үөрэхтэммиттэр РСФСР үтүөлээх механизатора Пестерев Н. Н. уонна бастыҥ кылаастаах суоппар, тракторист Федосеев С. Е. саҕалаабыттара.

Бастаан саҕалыырга, кырдьык, ыарахан. Үөрэтэр туһаныллар пособиелар, таблицалар, макеттар, атын суохтара. Билиини толору хааччылыыллаах [illegible] кылаастаах тракторыстары бэлэмниир кабинеттар, тракторы ыыта үөрэнэргэ, эрэс үлэлэри толоруута ДТ-75 уонна МТЗ-82 тракторыгар, тыа хаһаайыстыбатыгар туһаныллар атын да техникалар бааллар.

1982—1983 сс. үөрэх дьылыгар Дириҥ оскуолатыгар оччолорҕооҕу республика тыатын хаһаайыстыбатын министрэ М. Е. Николаев кэлэ сылдьыбыта уонна оскуолаҕа производственнай үөрэхтээһин үчүгэй туруктаахтык, химиянан, биологиянан үөрэтиигэ [illegible] бэлиэтии көрөн. Дириҥ [illegible] [illegible] 2400 [illegible] сана оскуоланы тутуу, үөрэтэр-опытнай базаны [illegible] специалистары [illegible] бэлэмнииллэрэ [illegible]

АЛТААНЫ [illegible]
САРСЫҤҤЫТА СЫРДЫК

Улууска тыа сиригэр аан бастаан таас вариантынан тутуллубут 392 миэстэлээх оскуола үлэҕэ киириитэ Дириҥ бүтүн нэһилиэгин олохтоохторун улахан үөрдүбүтэ, [illegible]. Дьиҥэ да, бастакы сааллара [illegible] — 1998 сылтан [illegible]. Ол үөрүүнэн эдэр директор Сидоров Е. С. чахчы сырдатан [illegible] үлэлээбитэ. Оскуола баһыттан атаҕар диэри барыта сана — мэбэлэ, оборудованиета, котельнайа. Ону экипировкаҕа утуйар уутун умнан туран директоры хаһаайыстыбаннай чааһыгар солбуйааччы Собакин В. А. [illegible].

Үөрэнэргэ да, үлэлииргэ да усулуобуйа баар буолбута. Оҕолор тыа хаһаайыстыбатын үлэлэригэр хас да көрүҥүн баһылыырга уһуйуллаллар. Техникаҕа Эверстов А. М., Васильев Н. Д. үөрэтэллэр. Сүөһү иитиитин төрүттэрин зоотехник Осипова С. П., ветеран Данилова Н. М. биэрэллэр. Үүнээйини оҥорууга [illegible] теплицалар үлэлииллэр. Үлэ инструктордара агрономнар Нестерева О. Г., Николаева С. Н. уһуйаллар. Маны таһынан күөх үүнээйини, кортуоппуйу үүннэрии эмиэ баар. Сайын оҕолор фермаҕа, [illegible] теплицаҕа үлэлээн оскуолаҕа ылбыт билиилэрин чиҥэтэллэр, [illegible] туттарыллар, эт [illegible] таһаарыллар. Сорук [illegible] сүөһүттэн, сиртэн ылыллар бородуукуйаны элбэтии, [illegible] туруорбуллар.

АЛГЫСТААХ СУОЛУНАН АЙАННАА!

Оскуола аһыллыбыта 75 сыллаах үбүлүөйүн бэлиэтээри туран, барыбыт дабаны ити [illegible] кэм устата үлэлээбит үөрэнэн дьоһуннары — Дириҥ агро-оскуолатын выпускниктарын уруйдуубут, [illegible] ахтан-санаан, махтал буолуохтаахпыт. Дириҥҥэ ити сылларга олохсуйан үлэлээбит, олохторун бүтүннүүтүн ыччаты иитиигэ-үөрэтиигэ анаабыт, үлэлэринэн дьон-сэргэ ортотугар биллибит педагогтар — кырдьаҕастар дабаны, эдэрдэр дабаны элбэхтэр. Математик Илларионов Д. А., [illegible], учууталлар Эверстова Т. П., Тарасова С. Н., Борисова А. П., Саха АССР үтүөлээх учуутала Пестерев В. Н., РСФСР үтүөлээх учууталлара Дьячковская П. Н., Старостин П. А., суруйааччылар С. Ф. Софронов, А. С. Бродников, методист-учууталлар Архипов А. А., Сорокина Л. Н., старшай учуутал Макарова Е. И. уо д.а. [illegible]

Оскуола үлэтин түмүктэрэ кини үөрэнээччилэрэ хайдах-туох дьон үлэһит буола үүммүттэригэр көстөр.

Дириҥ орто оскуолатын бүтэрэн, [illegible] үктэммит биллиилээх үлэһиттэр аҕыйаҕа суохтар: РФ үтүөлээх учууталлара физик Далбаева Т. К., географ, педагогическай наука кандидата Макаров Е. Д., РФ профтех-үөрэхтээһинин үтүөлээх үлэһитэ, инженер-механик Сергеев П. П., РФ эргиэнин үтүөлээх үлэһитэ Платонова М. В., СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, учуонай-зоотехник Васильев Е. Е., юрист, Ил Түмэн Бэрэстэбиттэлэрин палататын председателэ Илларионов А. П., историческай наука кандидата Пинигин В. В., биологическай наука кандидата Ксенофонтова Н. Н., юридическай наука доктора Миронов Д. Н., психологическай наука доктора Фомин М. М., художник Мунхалов А. П., суруйааччы Федосеев И. Е. — Доосо, артыыстар Михайлов Н. В., орденнаахтар, үтүөлээхтэр, [illegible] үгүстэр. Кинилэр үлэ-хамсас, сайдыы-үүнүү, талаан-дьоҕур бары эйгэтигэр бааллар, оскуолаларын, улуустарын, республикаларын ааттыыраллар.

Дириҥ оскуолата хара маҥнайгыттан аһыллыаҕыттан дьон-сэргэ сырдыкка, үрдүккэ тардыһыыларын көстүүтүнэн буолбута, [illegible] сана [illegible] 75 сыл устата [illegible] суох үүнэ-сайына. Кини сарсыҥҥыта [illegible] то[illegible] дьону [illegible], [illegible] сарсыҥҥы олоххо [illegible] миэстэтин дьоһуннаахтык булунарга бэлэмниир. Алгыстаах суолунан айаннаа, 75 сааһыгар Дириҥ агро-оскуолата!

П. СТАРОСТИН,
педагогическай үлэ ветерана, оскуола музейын үлэһитэ.

[illegible]

[illegible]

ТҮМСҮҮ БЫҺААРДА

Олохтоох дьаһалта коҕүллэйиниэн, тэрилиитинэ Чакырдааҕы олох-дьаһах сулууспатын үлэһиттэрэ (начальнига Н. Н. Кириллин) ааспыт сайын сайга маһыынан баанньык көндөйүк тутан таһаарбыттара. Ол гынан баран, ситэрии үлэлэригэр үп-харчы кэстүбэнэн, харгыс үөскээбитэ. Онуоха нэһилиэк олохтоохторо субуотунньугунан көмөнү оҥорорго баҕалларын биллэрбиттэрэ. Ытык кырдьаҕастар А. И. Адамов, К. Н. Адамов, Н. К. Афанасьев, Н. И. Васильев, В. Г. Титов, В. С. Макаров, Н. К. Лебедев, Н. С. Макаров, Н. Р. Луковцев, П. П. Митин, П. Н. Сивцев, А. В. Филиппов, П. П. Флегонтов баанньыгы уонна котельнайы муостаталаабыттара, ванналарын бүрүйбүттэрэ, олордуталаабыттара, түннүктэрин тааставбыттара. Оттон түөлбэлэр дьахталлара муостаннар ханнаамылаабыттара, оҕолор дааҕын, куйуһун кушуттара. Хонтуора, Культура дьиэтин, балыһынай хаһаайыстыбаларын үлэһиттэрэ кырыыһатын итиҕар туруоран, шиферин сааппыттара. Дьон итиник түмсүүтүн түмүгэр сайга баанньык ааспыт сыл алтынньы 26 күнүгэр үлэҕэ киирбитэ.

Эмиэ үп-харчы суоҕунан ардынай тарак түтүүтэ хас да сылы быһа сыһыллыбыта-соһулдуубута. Олбһин көндөйүн «Турангнаах» баанньыай хаһаайыстыбатын (салайааччы Н. П. Софронов) үлэһиттэрэ түшүуттара, оттон итинтэр систематын «Саппыйа» (В. В. Михайлов), «Олом» (В. В. Марков) баанньыай хаһаайыстыбаларын үлэһиттэрэ таҥмыттара. Оноч тарак биир короҕуна үлэҕэ киирэн, механизатордар абыраанньылар. Үп-харчы коһүнэҕинэ, аны иккис корпуһун үлэҕэ киллэрэр баҕалаахтар. Олохтоох орто оскуоланы (директор В. В. Дьячковскай) итинингэ үлэ балачча ыытылынна, системаларын кордүлэриһиттилэр, оскуоланы тула учууталлар, үөрэнээчилэр куйуһун халыгатан биэрдилэр, икки оскуоланы холбуу олбуордаһуурга анаан остуолбаларын туруордулар. Суруйааччы Эриллк Эристиин 1928 сыллааххa туттарбыт начаалынай оскуолата капитальнай өрөмүөҥҥэ наадыйан хас да сыл тоҥон турбута. Ону ааспыт сылтан чолүгэр түһэриигэ үлэ саҕаланна. Кырыыһатын котүрэн сайгалы шифериннэн бүрүйдүлэр, ис өттүн ДВП-нан, фанеранан саайдылар. Директор сүүрэн-көтөн үп кордорон, оскуола итинтэр систематын сайгалыы таҥнарда. Аны муостатын көтүрүөхтээхтэр, кылаастарын чолүгэр түһэриэхтээхтэр, электрическэй проводын сайгардыахтаахтар. Үлэ итинник күүскэ ыытыллар.

Хайахсыт, Хадаар, Чакыр эргэлэни тэрилтэлэрин салайааччы Е. К. Еремеев туруорсуутунан икки маҕаһыыны, бэкээриннэн сылытар котельнай үлэҕэ киирдэ. Быйыл Культура дьиэтин, нэһилиэк дьаһалтатын хонтуоратын итинтэр сайга котельнайы олох-дьаһах сулууспатын үлэһиттэрэ үлэҕэ киллэрдилэр. Билигин итинтэр систематын сварщик С. А. Филиппов таҥмыта хаачыстыбата үчүгэй.

Николай ФИЛИППОВ.

КЭЛИҤ, КӨРҮҤ, СЫАНАЛААҤ!

Саха народнай суруйааччыта Д. К. Сивцев — Суорун Омоллоон 90 сааһыгар уонна суруйааччы М. Доҕордуурап төрөөбүтэ 90 сылыгар анаммыт нэһилиэктэр драматическай коллективтарын улуустааҕы көрүүтэ тохсунньу 16 күнүгэр Хатылы нэһилиэгэ Степан Ефремов «Куорат кыыһа» диэн пьесатын көрдөрүөҕэ. «Айыллаан» Сыныһалаҕ киинигэр киэһэ 7 чаас 30 мүн. саҕаланар.

Культура управленията.

Эҕэрдэлиибит!

Баһыгы нэһилиэкпит биир туруу үлэһитин ЯДРИХИНСКАЙ Михаил Григорьевичы 50 сааскын туолбут дьоро күнүгүнэн итиитик, истиинник эҕэрдэлиибит. Баҕарабыт үтүө-дьоһун доруобуйаны, дьиэ кэргэҥҥэр дьолу-соргуну, уһун үйэни, сырдык мичээри.

Болугур нэһилиэгин дьаһалтата, «Мындаҕаайы» табаарыстыба коллектива.

x x x

Биирэ үлэлиир табаарыспытын АНДРЕЕВ Егор Егоровичы 50 сааскын туолбут кэрэ-бэлиэ күнүгүнэн итиитик, истиинник эҕэрдэлиибит. Баҕарабыт эйиэхэ күн сиригэр баар бары үчүгэйи, кэрэни, дьоллоохтук-соргулаахтык, үөрэ-көтө сылдьаргар.

Дьиэ-уот, коммунальнай хаһаайыстыба холбоһугун администрацията, профкома.

x x x

Күндү педагогическай үлэ ветеранын ИЛЛАРИОНОВА Мария Даниловнаны 60 сааскын туолбут өрө тойдоох күнүгүнэн итиитик, истиинник эҕэрдэлиибит.

Эн бу кэрэ-бэлиэ кэмҥэр үлэ үөһүгэр, үөрэнээчилэриҥ, чугас дьонуҥ ортолоругар үөрэ-көтө көрсөргүттэн үөрэбит. Баҕарабыт Эйиэхэ уонна дьиэ кэргэҥҥэр үтүө доруобуйаны, оҕолоргор, сиэннэргэр күүс-көмө, өйөбүл-тирэх буола, иитэ-үөрэтэ сылдьаргар, дьолу-соргуну.

Улуустааҕы үөрэх управлениета, үөрэх үлэһиттэрин профсоюһун комитета, дьиэҕэ иитии уонна үөрэтии киинин учууталлара.

x x x

Күндү коллегабытын, ССРС уонна РФ үөрэҕириитин туйгунун, Д. П. Коркин аатынан Чурапчытааҕы республиканскай спортивнай орто интернат-оскуола нуучча тылыгар уонна литератураҕар учууталын Людмила Михайловна ВИНОКУРОВАНЫ 50 сааскын туолбут үөрүүлээх күнүгүнэн истиҥ эҕэрдэбитин тиэрдэн туран, баҕарабыт Эйиэхэ уонна дьиэ кэргэҥҥэр айымньылаах үлэни, чэгиэн доруобуйаны, дьолу, үтүө үөрүүнү, үүнэр көлүөнэни иитиигэ-үөрэтиигэ өссө да уһун сыллары аныыргар.

Улуустааҕы үөрэх управлениета, үөрэх үлэһиттэрин профсоюһун комитета.

x x x

Күндүтүк саныыр күн-күбэй ийэбитин, эбэбитин, кэргэммин ВАСИЛЬЕВА Мотрена Егоровнаны 60 сааскын туолбуккунан итиитик, истиинник эҕэрдэлиибит. Айбыт ыраларгын ымыы оҕостон ыллыы-туойа, үөрэ-көтө сылдьаргар. Кырдьары билиммэккэ, ыарыыга ылларбакка, чэгиэн-чэбдик сылдьан өссө уһуннук, дьоллоохтук олороргор баҕарабыт. Аймахтарбыт биһиэхэ дьонуҥ үтүө аатыһа эйиэхэ тирэх буолуохтун биһиги сыаннаах сыһыаммыт эйигин арчылаатын.

Кэргэниҥ, оҕолоруҥ, кийииттэриҥ, күтүөттэриҥ, сиэннэриҥ.

МАХТАНАБЫТ

Баһыгга дьиэ кэргэн иккис оҕобут Гриша хомолтолоохтук суох буолбут ыар кэммитигэр күүс-көмө, өйөбүл буолбут Хатылы нэһилиэгин дьаһалтатыгар, баһылык Атласова Ульяна Николаевнаҕа, «Ньургуһун» детсад коллективыгар, сэбиэдиссэй Ефремова Татьяна Николаевнаҕа, биирэ үлэлиир кыргыттарбар, дьүөгэлэрбэр, аймахтарбар Анна, Дмитрий Чебутовтарга, Варвара, Гаврил Поповтарга, Иван, Валентина Иустиновтарга уонна кинилэр куораттааҕы табаарыстарыгар, Татьяна Васильевна Илларионоваҕа, биирэ төрөөбүт балтым Елена, күтүөтүм Николай Николаевтарга, кинилэр оҕолоругар Алешаҕа, Таняҕа, Катяҕа, Георгийга, Шурикка, абаҕабытыгар Ерипей, Агафия Литвинцевтарга, оҕолоругар, бары Иустиновтарга: Настяҕа, Сеняҕа, Еленаҕа, Ганяҕа, Альбинаҕа, Митрофаҥҥа, Алешаҕа, Вераҕа, куораттан сылдьар бырааттарбар Сеня, Костя Иустиновтарга, Полина, Костя Собакиннарга, эдьиийбитигэр Парасковья Федотовна Кривошапкинаҕа, кини оҕолоругар Аняҕа, Сеняҕа, Галяҕа, Коляҕа, Родионга, Одьулууттан эдьиийбит Елена Ивановна Драгуноваҕа, кини оҕолоругар Ульяна, Степан Барашковтарга, Аня, Миша Седалищевтарга, Чурапчыттан эдьиийбит Марфа Михайловна Яковлеваҕа, кини оҕолоругар Кешаҕа, Мишаҕа, Александра Михайловна, Роман Романович Абрамовтарга, кини оҕолоругар, Анна, Петр Доҕордуураптарга уонна кини оҕолоругар, икса ыалларбытыгар, чугас дьоммутугар, нэһилиэкпит бары олохтоохторугар барҕа махталбытын тиэрдэбит.

Баҕарабыт үтүө санаалаах дьоммутугар-сэргэбитигэр дьолу-соргуну, күн сиригэр баар бары үтүөнү.

Люция, Григорий КРИВОШАПКИННАР.

x x x

Күндү оҕобутун, убайбытын, Одьулуун олохтооҕун ПИНИГИН Дмитрий Дмитриевичи күн сириттэн эмискэ сүтэрбит ыар күннэрбитигэр күүс-көмө, сүбэ-ама буолан кыһалҕабытын чэпчэтиспит чугас дьоммутугар: Сысолятин Алексей Николаевичка, нэһилиэк дьаһалтатын баһылыгар Старостин Александр Петровичка, дьаһалта диспетчеригэр Емельян Егорович Карповка, чугас ыалларбытыгар Григорьевтарга, Дьяковтарга, Тоскиннарга, Михайловтарга, Седалищевтарга, оҕобут бүтэһик дьиэтин саҥа туоларын курдук түтүспүт табаарыстарыгар, кыыспыт дьүөгэлэригэр, эдьиийигэр Варвара Афанасьевнаҕа истиинник махтанабыт. Барыгытыгар чэгиэн доруобуйаны, үгүс үтүөнү-кэрэни, дьолу-соргуну баҕарабыт.

Ийэтэ, бырааттара, балта.

Сүөһүлээхтэр истиилэригэр

Бу ый 15-22 күннэригэр модьуунаах бороосукулара, модьууҥҥа утары привиывка оҥорорго сайаапка ылабыт. Оҥоһуллар күнэ — тохсунньу 23 күнэ. Төлөбүрэ биир төбөҕө — 8 тыһ. солк. Телефонунан сайаапка ылбаппыт.

Саҥа төрөөбүт ынахтар ньирэйдэригэр аҕыйаадһыны утары хас нэдиэлэ бээтинсэтин аайы привиывка оҥоробут. Онно эрдэттэн сайаапка хомуйабыт. Төлөбүрэ биир төбөҕө — 9 тыһ. солк.

Ветлечебница.

АТЫЫЛЫЫБЫТ

Үрдүк хаачыстыбалаах мэлкэ саахары, 1 куула — 325 тыһ. солк., дьиэҕэ тиэрдэн биэрэргэ — 350 тыһ. солк.

Аадырыспыт: Чурапчы сэл., Ньидьили. Тел. 21-280, 21-100, 21-140.

«Ремтех» ХЭТ.

x x x

Чурапчы сэлиэньэтинээҕи 4-с рыноккa чэпчэки сыанаҕа саахары: Килэйэн — 1 килограма — 6800 солк., куулунан — 1 килограма 6500 солк.

x x x

Саахары. Куула — 280 тыһ. солк. Аадырыспыт: Чурапчы сэл. Коркин уул. 19 №-рэ. Тел. 21-010 эбэтэр 21-557.

СҮТҮКТЭННИБИТ

Евграфова Оксана Васильевна аатыгар бэриллибит IV-СН сериялаах 732632 №-дээх паспорт сүппүтүнэн, дьиҥэ суоҕунан ааҕыллар.

x x x

Сырдык буулуур дьүһүннээх, хаҥас самыытыгар «П» буукуба бачаэттээх тыһы тый уонна солоҥдо кугас дьүһүннээх «СЕ» бачаэттээх атыыр тый сүттүлэр. Көрбүттэр 21-946 тел. биллэрэргитигэр көрдөһөбүт.

Колхознай-совхознай тутуу ветерана, Болтоҥо нэһилиэгин олохтооҕо

КРИВОШАПКИНА Евдокия Ивановна

ыалдьан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

— Эдьиийигэр Кривошапкина Анастасия Ивановнаҕа, быраатыгар Семен уонна кийиитигэр Елизавета Васильевтар[illegible] Елена Носова.

Күндү саҥаспыт, аймахпыт, Кангалас бөһүөлэгин олохтооҕо, тыыл ветерана

ОКОНЕШНИКОВА Варвара Спиридоновна

69 сааһыгар ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн кэргэнигэр сэрии, тыыл ветераныгар Соловьев Иван Поповичка, кыыһыгар Нам олохтооҕо, М. К. Аммосов аатынан совхоз кылаабынай бухгалтерыгар Елизавета Ивановна, күтүөтүгэр Иван, оҕолоругар СГУ студенкатыгар Света уонна Анюта Шамаевтарга, кинилэр аймахтарыгар: Бүлүүттэн балтыгар Филиппова Екатерина Спиридоновнаҕа, кини кэргэнигэр Мишаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр, балтыгар Одьулуун олохтооҕо Кузьмина Варвара Спиридоновнаҕа, кини кэргэнигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр, кыыһыгар Чурапчы олохтооҕо Романова Александра Степановнаҕа, кини оҕолоругар, күтүөтүгэр, сиэннэригэр дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Аймахтара Чурапчыттан Парфеновтар, Ивановтар.

Потребкооперация туйгуна, үлэ, тыыл ветерана, хоту коһоруллуу кыттыылааҕа, Ытык Күөл сэлиэньэтин олохтооҕо

ДЬЯКОНОВА — НОЕНОХОВА Александра Степановна

уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

— Биирэ төрөөбүт балтыгар коллегаларыгар Макарова Роза Семеновнаҕа уонна кини дьиэ кэргэнигэр, бэйэлэрин үлэһиттэригэр Макаров Виктор Ивановичка улуустааҕы үөрэх управлениета, үөрэх үлэһиттэрин профсоюһун комитета, дьиэҕэ иитии уонна үөрэтии киинин учууталлара.

Редактор Г. Г. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 нэ. ТЕЛЕФОНЫ: редактор — 21-888, отделы — 21-868, общий — 21-866.

Учредители (соучредители) газеты — Редакция, Администрация улуса, Национальная издательско-полиграфическая компания «Сахаполиграфиздат». Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам. Индекс газеты 54007. Объем — 1 усл. п. листа, на 4-х страницах.

Автор суругар этиллэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сөп түбэһэр буолбатах. Суруктар ыйааллар чаҕылларбыттарыгар ирдэбилэ сорук эргийэр буолбатах.

ЗАКАЗ № 4. Чурапчинская улусная типография Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат». с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 Подписано в печать 13.01. 15 ч. Тираж 2840.